

BİLİM VE SANAT ÖZGÜRLÜĞÜ

Giriş

Devlet ve sanat ilişkisi açısından sanat özgürlüğünü irdelerken hareket noktası kendiliğinden, sanatın anlamı ve özü olan yaratıcılık ile, devletin varlık nedeni olan düzen kurma ve bunun için onda içkin olan otoritenin çatışması merkezli olur. Dünyadaki çeşitli devletler, yasal düzenlemelerle, belli dönemlerde de olsa sanatı ve sanatçıyı bir şekilde devletin ideolojisi doğrultusunda sınırlandırmaya çalışmıştır. Bu sınırlandırma, devletin varlık nedeni olan düzen ihtiyacından ve otorite olgusundan kaynaklanmaktadır. Buna karşılık sanat ise, her dönemde ve her devlette hep çatışma olgusunu dile getirmiş, karşıt düşüncelerin ifadesi olmuş, eleştirel bir bakışla, kitleleri provoke etmeye kadar ulaşan boyutlarda üretilmiştir.

Temel Haklar Bakımından Niteliği

İlk olarak çalışmanın bu kısmında sanat özgürlüğünün kapsamından önce onun, temel haklar bakımından niteliği belirlenecektir. Sanat özgürlüğünün niteliğini belirlerken onun diğer temel hak ve özgürlüklerden bazıları ile olan ilişkisi üzerinde de durulacaktır. Çünkü sanat özgürlüğü, gerek sanatın niteliği gereği, gerekse söz konusu özgürlüğün çeşitli uluslararası belgelerde ve anayasamızda düzenleniş biçimine göre, bazı temel hak ve özgürlüklerle ilişkilidir. Örneğin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde sanat özgürlüğü, düşünceyi açıklama özgürlüğünün içinde değerlendirilmiştir.

1982 Anayasası'nda temel hak ve özgürlükler üç ayrı kategoride ele alınmıştır. Bunlar, "Kişinin Hakları ve Ödevleri", "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" ile "Siyasi Haklar ve Ödevler"dir. Bu başlıklara bakarak 1982 Anayasası'nın temel hak ve özgürlükleri Jellinek'in yapmış olduğu klasik sınıflandırmaya göre düzenlediği söylenebilecektir. Jellinek'in klasik sınıflandırması insan haklarını, negatif statü hakları, pozitif statü hakları ve aktif statü hakları şeklinde gruplandırır. Bu sınıflandırma, devletin birey karşısındaki konumuna göre yapılmıştır. Öte yandan 1982 Anayasası'nın en belirgin özelliklerinden birisi, özgürlük-otorite dengesinde, getirdiği sınırlamalarla otoriteden yana tavır koymuş Olmasıdır.

1982 Anayasası'nda sanat özgürlüğüne ilişkin kavramın geçtiği iki madde bulunmaktadır. Bunlar, Kişinin hak ve ödevleri bölümünde düzenlenen 27. madde ile, sosyal, ekonomik hak ve ödevler bölümünde düzenlenen 64. maddedir. Anayasa'da kültürel hak kavramı kullanılmamıştır.

Bilim ve sanat hürriyeti MADDE 27 - Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz. Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir."

Sanatın ve sanatçının korunması MADDE 64 - Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır."

Anayasanın adı geçen iki maddesi birlikte değerlendirildiğinde, sanat özgürlüğünün, bireyi hem devletin müdahalesine karşı koruyan, devlete söz konusu alana dokunmama ödevi yükleyen kişisel bir hak, hem de devleti, sanatı ve sanatçıyı desteklemekle yükümlü kılan sosyal bir hak niteliğine sahip olduğu

görülecektir. Sanat özgürlüğü 27.madde gereği sübjektif bir hak, 64. madde gereği ise kurumsal güvence getiren bir haktır. Çünkü 64. madde ile sanat ve sanatçı devletin özel koruması altına alınmıştır. Öte yandan, devlet sanatı ve sanatçıyı, Anayasanın “Devletin İktisadi ve Sosyal Ödevlerinin Sınırları” başlıklı 65. maddesi gereği maddi kaynakları ölçüsünde destekleyecektir. 27. madde ise kişiye, sanatsal yaratım süreci içerisinde bulunurken herhangi bir sınırlamaya maruz kalmamanın yanında sanat eserini tamamladıktan sonra, onu sergileme, yayma gibi özgürlükler de sağlar.

Toparlanacak olursa, 1982 Anayasası’na göre sanat özgürlüğü sübjektif hak yönü ağır basan bir kültürel haktır. Hem 27. madde gereği devletin müdahale etmemesi gereken bir hak olduğu için negatif statü hakkıdır, hem de 64. madde gereği bireyin devletten olumlu bir edimde bulunmasını talep edebileceği bir pozitif statü hakkıdır. Ancak bu maddeler, uygulamaya bakıldığında ne yazık ki hep başka hak ve özgürlükler ile birlikte değerlendirildiği için Türkiye’de sanata ilişkin birçok sorun gündeme gelmektedir.

Sanat Özgürlüğünün Kapsamı

Sanat özgürlüğünün kapsamından kasıt, söz konusu özgürlük ile korunan alandır. Bu alan, hakkın süjesi yani kişi bakımından, sanatsal faaliyetin kendisi (eser alanı) bakımından ve sanat eserinin yayılması ile reklamının yapılması (etki alanı) bakımından üç başlık altında incelenecektir

Sanat Özgürlüğünün Hakkın Süjesi Bakımından Kapsamı : 1982 Anayasası’nın 27. maddesi, sanat özgürlüğünden yararlanacakları belirtmek için “herkes” ifadesini kullandığından, sanatsal faaliyette bulunmak isteyen ve bulunan herkes sanat özgürlüğünden yararlanacaktır¹⁵. Yani, bir kişinin sanat özgürlüğünden yararlanması için mutlaka bir devlet sanatçısı olması ya da sanatı meslek olarak icra etmesi gerekmemektedir. Kişinin kendisini sanatçı olarak niteleyip, nitelememesi ya da, yeteneğinin olup olmaması da önemli değildir.

Eser alanı açısından hakkın süjesi sanatsal işin kendisine ait olan her türlü eylemi gerçekleştiren kişilerdir. Yani, sanat yapan herkes sanat özgürlüğünün kapsamına dahil olacaktır. Etki alanı açısından hakkın süjesi ise, eseri üçüncü şahıslara

ulaştıran, eserin kamusallaşmasını sağlayan, kısaca sanatçı ile kamu arasında her şekilde aracı konumunda olan kişilerdir. Bu doğrultuda aracı konumunda oldukları için, bir romanın yayımcısı, bir tiyatro eserinin bir parçasını da olsa sahneye koyanlar, müzik yapımcıları, müzik eserini çalan kişiler, galericiler ve eserin reklamını yapan kişiler de sanat özgürlüğünün hakkın süjesi olarak kapsamına gireceklerdir. Ancak bu işlerde

yardımcı sıfatıyla çalışan kişiler, örneğin sahne dekorunda çalışan işçiler ya da matbaada çalışanlar sanat özgürlüğünün süjesini oluşturmaz. Öte yandan 27. maddenin 1. fıkrasında gerçek ve tüzel kişiler bakımından bir ayırım yapılmamıştır. Bu

bağlamda dernek, vakıf ve diğer özel hukuk tüzel kişileri de sanat özgürlüğünün süjesi olabilirler.

Sanat Özgürlüğünün Sanatın Oluşum Alanı Bakımından Kapsamı : Sanatsal faaliyetin gerçekleştiği alan olan eseri yaratım faaliyeti 27. madde gereğince sanat özgürlüğünün kapsamındadır. Yani devletin bu alandaki müdahaleleri 27. madde gereği yasaklanmıştır. Ancak objektif bir sanat tanımı yapmanın mümkün olmadığı açıktır. İlgili maddede bilim ile sanat aynı anda değerlendirildiğinden ortaya bazı karışıklıklar çıkmaktadır. Özellikle film yapımı konusunda, eserin oluşum süreci Türkiye’de sıkı denetim altındadır. Doktrinde birçok görüş bu hususun Anayasanın sanat özgürlüğüne ilişkin maddesine aykırı olduğu yönündedir.

Sanat Özgürlüğünün Sanatın Etki Alanı Bakımından Kapsamı : Sanat özgürlüğünün kapsamına giren son alan da sanat eserinin reklamının yapılması¹³⁶, sergilenmesi ve yayılmasını ifade eden sanat eserinin etki alanıdır. Bu koruma alanı, sanat eserine kamusal erişimi ifade eder. Çünkü yalnızca sanatçının bireysel yaratım alanının korunması, buna karşılık yarattığı eserin sergilenmesinin yaratacağı etkinin korunmaması, sanat özgürlüğünün anlamsızlaşmasına yol açar. Bu üç alan da aslında birbirine bağlıdır. Sanat eseri, yaratıcısı olan sanatçıdan, yaratıcı faaliyette bulunan sanatçı da, eserin sergilenmesinden ayrı olarak düşünülemez.

Sanat eserinin yayılması, sergilenmesi her ne kadar düşünceyi açıklama özgürlüğü ile birlikte değerlendirilebilmeye elverişli olsa da, onun, düşünce özgürlüğüne ilişkin sınırlardan arındırmak ve kendine özgü bir norm alanı yaratmak açısından ayrı olarak ele alınması gerekir. Çünkü, sanatsal yaratım faaliyeti kendine özgü bir niteliğe sahiptir. bu doğrultuda 27. maddenin, 25. maddenin ikinci fıkrasında yer alan “Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.” hükmü ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

1982 ANAYASASINDA SANAT ÖZGÜRLÜĞÜNÜ SINIRLANDIRMA PROBLEMİ

Sanat özgürlüğünün Anayasada düzenleniş şekline göre sınırlanıp sınırlanamayacağı, sınırlanacaksa ne ölçüde sınırlanacağı 27. maddenin diğer bazı maddeler ile birlikte değerlendirilmesiyle açıklığa kavuşturulabilir. 27. maddenin 2. fıkrasında, sanatı yayma hakkının, Anayasanın ilk üç maddesini değiştirmek amacıyla kullanılmayacağı belirtilmiştir. Bir görüşe göre bu düzenleme, özel bir sınırlama nedeni olmayıp, yalnızca gerçekleştirilen faaliyetin sanatsal nitelikte bir faaliyet olmasını öngören ve Anayasayı korumak amacını taşıyan temel hak içeriksel bir sınırlamadır ve açıklayıcı bir niteliktedir. Bir başka ifade ile, sanat özgürlüğünü düzenleyen maddede böylesine bir hüküm yer almasaydı da,

sanat özgürlüğü normunun koruma alanının, Anayasanın ilk üç maddesini değiştirmeye yönelik faaliyetleri korumayacağı söylenebilecekti. Bu açıdan sanatsal faaliyetlerden en çok sorun yaratanlar, sinema, müzik, video ve tiyatro gibi gösteri sanatları olmaktadır. Çünkü bunlar, sanatsal yaratımın yanında düşünce ve kanaati açıklama özgürlükleri ile de ilişkilendirilmektedir ve bu nedenle bu özgürlüklere getirilen sınırlamaların sanat özgürlüğünü zedeleme olasılığı çok yüksek olmaktadır. Buna ek olarak söz konusu eserlerin yayılması zaten sanatın doğasında vardır. Söz konusu madde aslında sanatın etki alanına bir sınırlama getiriyor gibi gözükmektedir. Burada kanımca önemli olan, sanat aracılığıyla böylesine bir eylemin (Anayasanın 1., 2. ve 3. maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacının) gerçekleştirilmiş sayılmasının zaten mümkün olmamasıdır. Öncelikle yargıya intikal etmiş olası bir uyuşmazlıkta, böyle bir şeye karar verilebilmesi için, yargıçların sanat eserinin içeriğini sorgulaması gerekmektedir. Bu durum zaten, sanatçının özgür yaratıcılığının sorgulanması ve sanat özgürlüğüne yapılmış bir müdahalenin varlığı anlamına gelecektir. Burada bir de sanatın, toplumun karanlıkta kalmış yönlerini açığa çıkartma, insanları düşündürme, bilinçlendirme ve onlarda farkındalık yaratma gibi işlevleri hatırlanacak olursa, sanatsal yaratım ve faaliyetler ile suç işlenmiş sayılması demokratik bir devlette olmaması gereken bir durumdur.

Sanat özgürlüğü konusu oldukça problemlidir. Bunun nedenleri sanat kavramının belirsizliğinden ve 1982 Anayasası'nın konuya ilişkin sistematik olmayan, belirsiz düzenlemelerinden kaynaklanmaktadır. Ancak yine de devletin, sanat özgürlüğünün sınırlandırılması konusunda demokratik toplumun gereklilikleri ilkesini göz önünde bulundurması ve özellikle, objektif ve hoşgörülü olması gerekmektedir.

Görüldüğü gibi 1982 Anayasası'nda sanat özgürlüğünü sınırlandırmaya yönelik birçok hüküm

bulunmaktadır. Asıl mesele her zaman olduğu gibi uygulamada düğümlenmektedir. Anayasanın çizmiş olduğu otoriter yapı ve Anayasanın temel felsefesinin bireyden değil daha çok devletten yana olması, çoğunlukla devleti bireyden koruması ve bireylere güvenmemesi, özgürlüklerin, uygulamada hukuki

olduğu kadar hukuk ötesi sınırlarla da karşılaşmasına neden olmaktadır. Çünkü bireye güvenmeyen ve onu baştan suçlu ilan eden bir anlayışın hakim olduğu bir sistemde, insanlar da bir süre sonra birbirine suçlu gözüyle bakmaya başlar

ve toplumdaki hoşgörü ortadan kalkar. Bir başka ifade ile, hukuk sisteminin genel karakteri toplum ile örtüşür. Bireyi baştan suçlu gören bir devlette, insanların da birbirine güvenip, birbirini hoşgörü ile karşılamaları çok kolay beklenemez. Bu nedenle sanat özgürlüğünün aslında sınırsız olmalı ve onun sınırını, somut olaya özgü olarak değerlendirilmek üzere, başkalarının hak ve özgürlükleri oluşturmalıdır.

SONUÇ

Demokrasinin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için insanların yalnızca belli aralıklarla temsilcilerini seçmesi artık yeterli olmamaktadır. Katılımcı demokrasinin özelliği, çoğulcu demokrasilerin belirleyici özelliği olan, azınlık hakları ile sınırlandırılmış bir çoğunluğun bulunması ile, yeni fikirlerin de ileride birer çoğunluk fikrine dönüşebilme olasılığının olmasıdır. Bu bir demokrasinin geleceğinin demokratik olabilmesi için gereklidir. Çünkü demokrasi ne yalnızca halk iktidarındır, ne de yalnızca çoğunluk egemenliğidir²³⁵. Bunun için de hoşgörü ile donatılmış bir tartışma ortamının yaratılması ve kolektif akıl oluşturulabilecek ortamların ve kurumların oluşturulması gerekmektedir. Sanat her toplumda (ilkel toplumda bile) var olmuş, kimi zaman çağını olduğu gibi yansıtmış, kimi zaman çağını sert bir şekilde eleştirmiş, kimi zaman devletlerin egemen ideolojiyi aktarmasındaki en güçlü silahlardan birisi olmuş ama her zaman ilgi çekmiştir. Sanatçı da, toplumda kimsenin söylemeye cesaret edemediklerini söylemiş, özgürce dış dünyayı kendi bilinciyle ve bilinçaltıyla yorumlayarak kendisini ifade etmiştir. İlk olarak Fransız Devrimiyle yasal bir düzenlemeye kavuşan sanat özgürlüğü çok da kolay tanınabilecek bir özgürlük olmamış, devletlerin her zaman üzerine muğlak ifadelerle sınırlama getirdiği, hatta kimi zaman nelerin resmedilip, nelerin yazılabileceğini bir kanun ile düzenlediği en tartışmalı özgürlüklerden bir tanesi olmuştur.

Günümüzde bireylere ilişkin çeşitli veriler gelişen teknolojinin de etkisiyle her gün farklı platformlarda kolaylıkla işlenebilmekte ve aktarılabilir. Bu verilerin işlenmesi kişiler ile mal ve hizmet sunanlar bakımından bazı kolaylıklar ve avantajlar sağlasa da verilerin istismar edilme riskini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, kişisel verileri koruyabilmek adına hukuki bir altyapının oluşturulması da zorunluluk haline gelmektedir. Bu kapsamda TBMM’de yasalaştırılan Kişisel Verilerin Korunması Kanunu “kişisel verilere” ilişkin düzenlemeler getirmiştir.

AB Genel Veri Koruma Regülasyonu (GDPR - General Data Protection Regulation) düzenlemesine paralel kısıltması KVKK olan Kişisel Verilerin Korunması Kanunu 24 Mart 2016 tarihinde TBMM Genel Kurulu tarafından kabul edilerek kanunlaşmış ve 7 Nisan 2016 tarih ve 29677 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kişisel verilerin korunması, temelde verilerin değil, bu verilerin ilişkili olduğu kişilerin korunmasını amaçlamaktadır. Başka bir ifade ile verilerin korunması; kişileri, onlar hakkındaki verilerin tamamen veya kısmen otomatik olan ya da otomatik olmayan yollarla işlenmesinden doğacak zararlardan koruma amacına yönelmiş ve kişisel verilerin korunmasına ilişkin ilkelerde somutlaşmış idari, teknik ve hukuki önlemleri ifade eder. Bu anlamda kişisel verilerin korunmasının, kişilere ilişkin verilerin toplanması, saklanması, kullanılması ve aktarılması gibi veri işleme süreçlerinin bütün aşamalarını kapsar şekilde bireylere kontrol hakkını yeniden kazandırmayı amaçladığı söylenebilir. Bu amaç kapsamında kişisel verilerin korunması, kişinin verilerinin geleceğini bizzat kendisinin belirleme hakkını ifade eder. Aynı zamanda bu koruma insan onurunun ve kişilik hakkının da bir gereğidir.

KİŞİSEL VERİ : Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgiyi ifade etmektedir. Yani hak ehliyetine sahip her gerçek kişi kanun kapsamında koruma altındadır. Tüzel kişiler kanun kapsamına dahil değildir.

Kanun koyucu her türlü bilgi diyerek koruma alanını da geniş tutmuştur. Örnek verecek olursak kişinin Adı, soyadı, doğum tarihi, iletişim bilgileri, fotoğrafı, ırkı, inancı hatta tuttuğu takım dahi kişisel veri kapsamında değerlendirilebilir. Burada önemli olan kıstas bir bilginin kişisel veri olarak kabul edilebilmesi için o bilginin kişi ile bağının kurulabilmesi, yani kişi ilgili olduğunun tespit edilebiliyor olması gerekir. Örneğin yalnız başına Mehmet YILMAZ bir kişisel veri değildir. Çünkü Mehmet YILMAZ'ın hangi Mehmet YILMAZ olduğu belli değildir.

KİŞİSEL VERİNİN İŞLENMESİ : Kişisel verilerin tamamen veya kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla elde edilmesi, kaydedilmesi, depolanması, muhafaza edilmesi, değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi, açıklanması, aktarılması, devralınması, elde edilebilir hâle getirilmesi, sınıflandırılması ya da kullanılmasının engellenmesi gibi veriler üzerinde gerçekleştirilen her türlü işlemi ifade eder. Örneğin, kişisel verilerin sadece bir hard diskte, CD'de, sunucuda depolanması, anılan verilerle başkaca hiçbir işlem yapılmaya da bir veri işleme faaliyetidir. Dolayısıyla veri işleme kapsamına giren eylemler sınırlı sayıda olmayıp, kişisel verilerin ilk defa elde edilmesinden başlayarak veriler üzerinde gerçekleştirilen tüm işlem türlerini ifade etmektedir.

Bu kapsamda, tamamen veya kısmen otomatik olan işleme; insan müdahalesi ya da yardımı konusundaki ihtiyacın asgari seviyeye indirilerek verilerin kaydı, bu verilere mantıksal veya aritmetik işlemlerin uygulanması, verilerin değiştirilmesi, silinmesi, geri elde edilmesi veya aktarılması gibi işlemlerin otomatik veya kısmen otomatik yöntemlerle gerçekleştirilmesi olarak tanımlanabilir. Bir veri kayıt sistemine bağlı olarak otomatik olmayan yollarla işleme ise manuel olarak hazırlanan ancak erişimi ve anlamlandırmayı kolaylaştıran işleme faaliyetini ifade eder. Yukarıda belirtildiği gibi, kişisel veriler otomatik işlemeye tabi tutulmasalar da, bir "veri kayıt sistemi" aracılığıyla işlendiklerinde de Kanun hükümlerine tabi olmaktadır. Diğer bir ifade ile Kanun, otomatik olmayan yollarla veri işlenmesini tamamen Kanun kapsamı dışında tutmamakta, otomatik olmayan yolla veri işleme eğer bir veri kayıt sisteminin parçası ise, veri işleme faaliyeti Kanun kapsamında kabul edilmektedir.

VERİ KAYIT SİSTEMİ : Veri kayıt sistemi, kişisel verilerin belirli kriterlere göre yapılandırılarak işlendiği kayıt sistemini ifade etmektedir.

KİŞİSEL VERİLERİN İŞLENMESİNDEKİ TEMEL İLKELER

- Hukuka ve dürüstlük kurallarına uygun olma,
- Doğru ve gerektiğinde güncel olma,
- Belirli, açık ve meşru amaçlar için işlenme,
- İşlendikleri amaçla bağlantılı, sınırlı ve ölçülü olma,
- İlgili mevzuatta öngörülen veya işlendikleri amaç için gerekli olan süre kadar muhafaza edilme.

Kişisel verilerin işlenmesine ilişkin ilkeler, tüm kişisel veri işleme faaliyetlerinin özünde bulunmalı ve tüm kişisel veri işleme faaliyetleri bu ilkelere uygun olarak gerçekleştirilmelidir.

Kanunun 5. Maddesinde kişisel verilerin işlenme şartları sayılmıştır.

1. İlgili kişinin açık rızasının varlığı : Açık rıza belirli bir konuya ilişkin, bilgilendirilmeye dayanan özgür irade açıklamasıdır. Açık rıza beyanı herhangi bir şekil şartına tabi değildir. Önemli olan açık

rızanın Kanundaki unsurları taşıması ve ispatlanabilir olmasıdır. Dolayısı ile sözlü, yazılı, elektronik ortam vb. yöntemlerle açık rıza alınması mümkündür. Açık rıza geri alınabilir. Çünkü bu kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır. Ayrıca kişisel verilerin geleceğini belirleme hakkı ilgili kişiye aittir. Bu bağlamda kişi dilediği zaman veri sorumlusuna vermiş olduğu açık rızasını geri alabilir. Ancak geri alma işlemi ileriye yönelik sonuç doğurur. Geri alma beyanının veri sorumlusuna ulaştığı andan itibaren veri sorumlusu tarafından açık rızaya dayalı olarak gerçekleştirilen tüm faaliyetler durdurulmalıdır. Geri alma beyanı veri sorumlusuna ulaştığı andan itibaren hüküm doğurur.

2. Kanunlarda açıkça öngörülmesi

3. Fiili imkânsızlık nedeniyle rızasını açıklayamayacak durumda bulunan veya rızasına hukuki geçerlilik tanınmayan kişinin kendisinin ya da bir başkasının hayatı veya beden bütünlüğünün korunması için zorunlu olması,

4. Bir sözleşmenin kurulması veya ifasıyla doğrudan doğruya ilgili olması kaydıyla, sözleşmenin taraflarına ait kişisel verilerin işlenmesinin gerekli olması,

5. Veri sorumlusunun hukuki yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için zorunlu olması,

6. İlgili kişinin kendisi tarafından alenileştirilmiş olması,

7. Bir hakkın tesisi, kullanılması veya korunması için veri işlenmesinin zorunlu olması,

8. İlgili kişinin temel hak ve özgürlüklerine zarar vermemek kaydıyla, veri sorumlusunun meşru menfaatleri için veri işlenmesinin zorunlu olması.

. İSTİSNA HALLER : Kanununun 28. maddesinde, bazı hallerde Kanun hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmektedir. Bu çerçevede, Kanun kapsamına girmeyen haller, 28. maddede tamamen veya kısmen kapsam dışı olan haller olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur. Bu maddenin 1. fıkrasında tam istisnalar, 2. fıkrasında ise kısmi istisnalar düzenlenmiştir. Tam istisna halinde Kanun hükümleri hiçbir şekilde uygulanmamakta iken, kısmi istisna hallerinde, Kanunun sadece bazı hükümleri (aydınlatma yükümlülüğü, ilgili kişinin hakları ve veri sorumluları siciline kayıt) uygulanmamaktadır.

Aşağıda belirtilen durumlarda Kanun hükümleri uygulanmayacaktır;

- Kişisel verilerin, üçüncü kişilere verilmemek ve veri güvenliğine ilişkin yükümlülüklerle uyulmak kaydıyla gerçek kişiler tarafından tamamen kendisiyle veya aynı konutta yaşayan aile fertleriyle ilgili faaliyetler kapsamında işlenmesi,
- Kişisel verilerin resmi istatistik ile anonim hâle getirilmek suretiyle araştırma, planlama ve istatistik gibi amaçlarla işlenmesi,
- Kişisel verilerin millî savunmayı, millî güvenliği, kamu güvenliğini, kamu düzenini, ekonomik güvenliği, özel hayatın gizliliğini veya kişilik haklarını ihlal etmemek ya da suç teşkil etmemek kaydıyla, sanat, tarih, edebiyat veya bilimsel amaçlarla ya da ifade özgürlüğü kapsamında işlenmesi,
- Kişisel verilerin millî savunmayı, millî güvenliği, kamu güvenliğini, kamu düzenini veya ekonomik güvenliği sağlamaya yönelik olarak kanunla görev ve yetki verilmiş kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen önleyici, koruyucu ve istihbari faaliyetler kapsamında işlenmesi,
- Kişisel verilerin soruşturma, kovuşturma, yargılama veya infaz işlemlerine ilişkin olarak yargı makamları veya infaz mercileri tarafından işlenmesi.

VERİ SORUMLUSU : Kişisel verilerin işleme amaçlarını ve vasıtalarını belirleyen, veri kayıt sisteminin kurulmasından ve yönetilmesinden sorumlu olan gerçek veya tüzel kişiyi ifade eder. Bu kişiler, gerçek kişiler olabileceği gibi, kamu kurumları, şirketler, dernekler veya vakıflar gibi tüzel kişiler de olabilecektir. Veri sorumlusu, işleme faaliyetinin “neden” ve “nasıl” yapılacağı sorularının cevabını

verecek kişidir. Kanunda, kişisel veri işleme faaliyetlerine ilişkin hukuki yükümlülüklerin yerine getirilmesinde veri sorumlusu esas alınmaktadır. Veri sorumlusu, kişisel verilerin hukuka aykırı olarak işlenmesini ve verilere hukuka aykırı olarak erişilmesini önlemek ile verilerin muhafazasını sağlamak için uygun güvenlik düzeyini temin etmeye yönelik gerekli her türlü teknik ve idari tedbirleri almakla yükümlüdür. Kişisel verilerin kendi adına başka bir gerçek veya tüzel kişi tarafından işlenmesi durumunda, veri sorumlusu kişisel verilerin hukuka aykırı olarak işlenmesinin, verilere hukuka aykırı olarak erişilmesinin önlemesini ve verilerin muhafazasını sağlamak için uygun güvenlik düzeyini temin etmeye yönelik gerekli her türlü teknik ve idari tedbirlerin alınması hususunda bu kişilerle birlikte müştereken sorumludur. Dolayısıyla veri işleyenler de veri güvenliğinin sağlanması için tedbir alma yükümlülüğü altındadır. Kanunun 13. maddesinde, **ilgili kişinin Kanunun uygulanması ile ilgili taleplerine ilişkin veri sorumlusuna başvuru yolu düzenlenmiştir. Buna göre, ilgili kişilerin Kanunun uygulanmasıyla ilgili taleplerini, öncelikle veri sorumlusuna iletmeleri zorunludur. Kanunda ilgili kişilerin, taleplerini veri sorumlusuna yazılı olarak ya da uygulamada oluşacak ihtiyaca göre Kurulun belirlediği diğer yöntemlerle iletebilmelerine imkân sağlanmıştır.** Veri sorumlusunun ilgili kişinin talebini, talebin niteliğine göre en kısa sürede ve en geç otuz gün içinde kabul veya gerekçesini açıklayarak reddetmesi, ayrıca cevabı ilgili kişiye bildirmesi gerekmektedir.

İlgili Kişinin Hakları :

Herkes, veri sorumlusuna başvurarak kendisiyle ilgili;

- a) Kişisel veri işlenip işlenmediğini öğrenme,
- b) Kişisel verileri işlenmişse buna ilişkin bilgi talep etme,
- c) Kişisel verilerin işleme amacını ve bunların amacına uygun kullanılıp kullanılmadığını öğrenme, ç) Yurt içinde veya yurt dışında kişisel verilerin aktarıldığı üçüncü kişileri bilme,
- d) Kişisel verilerin eksik veya yanlış işlenmiş olması hâlinde bunların düzeltilmesini isteme
- e) Kanunda öngörülen şartlar çerçevesinde kişisel verilerin silinmesini veya yok edilmesini isteme
- f) Kanunuda öngörülen şartlar çerçevesinde yapılan işlemlerin, kişisel verilerin aktarıldığı üçüncü kişilere bildirilmesini isteme,
- g) İşlenen verilerin münhasıran otomatik sistemler vasıtasıyla analiz edilmesi suretiyle kişinin kendisi aleyhine bir sonucun ortaya çıkmasına itiraz etme,
- ğ) Kişisel verilerin kanuna aykırı olarak işlenmesi sebebiyle zarara uğraması hâlinde zararın giderilmesini talep etme, haklarına sahiptir

İlgili kişi, Kanunun uygulanmasıyla ilgili taleplerini veri sorumlusuna iletir. Veri sorumlusuna başvuru zorunludur.

- Talebin KABULÜ halinde veri sorumlusunca gereği yerine getirilir.
- **Talebin reddi, cevabın yetersiz bulunması ve ya süresinde başvuruya cevap verilmemesi halinde** İlgili kişi, veri sorumlusunun cevabını öğrendiği tarihten itibaren otuz ve her halde veri sorumlusuna başvuru tarihinden itibaren altmış gün içinde Kişisel Verileri Koruma Kuruluna şikâyetle bulunabilir. Şikâyet üzerine Kurul, talebi inceleyerek ilgililere bir cevap verir. Şikâyet tarihinden itibaren altmış gün içinde cevap verilmezse talep reddedilmiş sayılır. Şikâyet üzerine veya resen yapılan inceleme sonucunda, ihlalin varlığının anlaşılması hâlinde Kurul, tespit ettiği hukuka aykırılıkların veri sorumlusu tarafından giderilmesine karar vererek ilgililere tebliğ eder. Bu karar, tebliğden itibaren gecikmeksizin ve en geç otuz gün içinde yerine getirilir.

Başvuru yoluna gitmenin zorunlu, şikâyet yoluna gitmenin ise ihtiyari olması sebebiyle, başvurusu zımnen veya açıkça reddedilen ilgili kişinin bir yandan Kurula şikâyetinde bulunabilmesi, aynı zamanda veri sorumlusuna karşı doğrudan yargı yoluna gidebilmesi mümkündür.

Kişisel verilerin silinmesi, kişisel verilerin ilgili kullanıcılar için hiçbir şekilde erişilemez ve tekrar kullanılamaz hale getirilmesi işlemidir. Yok etme, kişisel verilerin hiç kimse tarafından hiçbir şekilde erişilemez, geri getirilemez ve tekrar kullanılamaz hale getirilmesi işlemidir. Kişisel verilerin yok edilmesi için, verilerin bulunduğu tüm kopyalar tespit edilir ve verilerin bulunduğu sistemlerin türüne göre de-manyetize etme, fiziksel yok etme, üzerine yazma gibi yöntemlerden bir ya da bir kaçını kullanılır. Anonim hale getirme kişisel verilerin başka verilerle eşleştirilse dahi kimliği belirli veya belirlenebilir bir gerçek kişiyle ilişkilendirilemeyecek hale getirilmesidir. Diğer bir ifade ile anonim hale getirme bir veri kümesindeki tüm doğrudan ve dolaylı tanımlayıcıların çıkarılarak veya değiştirilerek ilgili kişinin kimliğinin saptanabilmesinin engellenmesi ya da bir grup veya kalabalık içinde ayırt edilebilir olma özelliğini, bir gerçek kişi ile ilişkilendirilemeyecek şekilde kaybetmesidir. Bu kapsamda, veri üzerinden bir izleme yapılarak başka verilerle eşleştirme ve destekleme sonrasında verinin kime ait olduğu anlaşılabiliriyorsa, bu verinin anonim hale getirildiği kabul edilemez. Anonim hale getirilen veri artık kişisel veri niteliklerine sahip olmayacağından, Kanun hükümleri kapsamında değerlendirilemeyecektir.

Kanunda yer alan kişisel verilerin işlenmesine ilişkin şartların tamamının ortadan kalkması durumunda kişisel veriler resen veya ilgili kişinin talebi üzerine veri sorumlusu tarafından silinir, yok edilir veya anonim hale getirilir.

CEZA YAPTIRIMLARI :

Kişisel verilere ilişkin suçlar ve cezai yaptırımlar 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun ilgili hükümlerine (md. 135-140) atıf yapılmak suretiyle düzenlenmiştir. Ayrıca, kişisel verileri yok etmeyenlerin ise Türk Ceza Kanununun 138. maddesine göre cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır.

TCK Madde 135- (1) Hukuka aykırı olarak kişisel verileri kaydeden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.(2) (2) Kişisel verinin, kişilerin siyasi, felsefi veya dini görüşlerine, ırki kökenlerine; hukuka aykırı olarak ahlaki eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin olması durumunda birinci fıkra uyarınca verilecek ceza yarı oranında artırılır. (3) Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme

Madde 136- (1) Kişisel verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.(4) (2) (Ek:17/10/2019-7188/17 md.) Suçun konusunun, Ceza Muhakemesi Kanununun 236 ncı maddesinin beşinci ve altıncı fıkraları uyarınca kayda alınan beyan ve görüntüler olması durumunda verilecek ceza bir kat artırılır.

Madde 137- (1) Yukarıdaki maddelerde tanımlanan suçların; a) Kamu görevlisi tarafından ve görevinin verdiği yetki kötüye kullanılmak suretiyle, b) Belli bir meslek ve sanatın sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle, İşlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Madde 138- (1) Kanunların belirlediği sürelerin geçmiş olmasına karşın verileri sistem içinde yok etmekle yükümlü olanlara görevlerini yerine getirmediklerinde bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası verilir.(5) (2) (Ek: 21/2/2014-6526/5 md.) Suçun konusunun Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre ortadan kaldırılması veya yok edilmesi gereken veri olması hâlinde verilecek ceza bir kat artırılır.

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununun (“Kanun”) 16 ncı maddesine göre kişisel veri işleyen gerçek ve tüzel kişi veri sorumlularının kişisel veri işlemeye başlamadan önce Veri Sorumluları Siciline (“Sicil”) kaydolması gerekmektedir. Bu kapsamda, Veri Sorumluları Sicil Bilgi Sistemi (“VERBİS”) hazırlanmış olup veri sorumluları bu sisteme kayıt olacaklardır. VERBİS; kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin, kişisel veri işlemeye başlamadan önce kaydolmaları gereken ve işlemekte oldukları kişisel verilerle ilgili kategorik bazda bilgi girişi yapacakları bir kayıt sistemidir. KVKK 16 ncı maddesine göre, kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin kişisel veri işlemeye başlamadan önce Sicile kaydolmaları gerekmektedir. Bu kapsamda, Türkiye’de yerleşik gerçek ve tüzel kişi veri sorumluları, yurt dışında yerleşik gerçek ve tüzel kişi veri sorumluları ile kamu kurum ve kuruluşu veri sorumlularının Türkiye’de kişisel veri işlemleri halinde genel kural olarak VERBİS’e kayıt olmaları gerekmektedir.

Kurulca bazı veri sorumluları için Sicile kayıt yükümlülüğüne istisna getirilmiştir. Bu kapsamda alınmış olan 2018/32 sayılı Kurul Kararı 15.05.2018 tarihli Resmi Gazetede; 2018/68, 2018/75 ve 2018/87 sayılı Kurul Kararları ise 18.08.2018 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Buna göre;

- a) Herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla yalnızca otomatik olmayan yollarla kişisel veri işleyenler,
- b) 18/01/1972 tarihli ve 1512 sayılı Noterlik Kanunu uyarınca faaliyet gösteren noterler,
- c) **04/11/2004 tarihli ve 5253 sayılı Dernekler Kanununa göre kurulmuş derneklerden, 20/02/2008 tarihli ve 5737 sayılı Vakıflar Kanununa göre kurulmuş vakıflardan ve 18/10/2012 tarihli 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununa göre kurulmuş sendikalardan yalnızca ilgili mevzuat ve amaçlarına uygun, faaliyet alanlarıyla sınırlı ve sadece kendi çalışanlarına, üyelerine, mensuplarına ve bağıışçalarına yönelik kişisel veri işleyenler, ç) 22/04/1983 tarihli ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununa göre kurulmuş siyasi partiler,**
- d) 19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu uyarınca faaliyet gösteren avukatlar,
- e) Gümrük müşavirleri, f) Arabulucular,
- g) 01/06/1989 tarihli ve 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu uyarınca faaliyet gösteren Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler,
- ğ) Yıllık çalışan sayısı 50’den az ve yıllık mali bilanço toplamı 25 milyon TL’den az olan gerçek veya tüzel kişi veri sorumlularından ana faaliyet konusu özel nitelikli kişisel veri işleme olmayanlar, VERBİS’e kayıt yükümlülüğünden istisna tutulmuştur. Bu kapsamdaki veri sorumluları kayıt yükümlüsü olmamakla birlikte VERBİS’e kayıt yaptırımları mümkündür.